

Теорія та методика навчання

Пікулицька Л.В.

старший викладач кафедри іноземних мов,

Сумський національний аграрний університет

СУТЬ І ХАРАКТЕРИСТИКА МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ РМІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.

ВНЗ України звертають особливу увагу на навчання монологічному мовленню як виду мовленнєвої діяльності. На сучасному етапі такий підхід до зазначеної проблеми є актуальним у зв'язку з розширенням міжнародних відносин, з можливістю студентів брати участь у міжнародних наукових конференціях. Процес розвитку мовленнєвих навичок і вмінь на кожному етапі має свої особливості, які визначаються конкретними умовами навчання. Навчити висловлювати свої думки в монологічній формі є однією з найважливіших практичних цілей навчання російській мові як іноземній.

Монологічне мовлення визначають як зв'язне безперервне висловлювання однієї особи, адресоване одному або кільком співрозмовникам. Метою такого висловлювання є потреба вплинути на інших людей, у чомусь їх переконати, чогось домогтися.

Монолог – це односпрямована форма мовлення, в якому інформаційний потенціал мовця вищий, за потенціал слухача. Для монологу характерне не обмін, а передавання інформації від мовця до слухача.

Монологічне мовлення характеризується контекстуальністю, воно повинно бути зрозумілим саме по собі. У тексті монологу повинно бути сказано все, що в діалогічному мовленні може бути очевидним із ситуації.

Без мовної бази, без володіння потрібною кількістю різноманітних мовних одиниць і умінь їх варіювати студент-іноземець не може викласти свої думки іноземною мовою у формі монологічного мовлення.

У вищій школі навчають двох видів монологічному мовленню: підготовленого та непідготовленого. Підготовлене мовлення - це висловлювання, елементи якого попередньо відпрацьовуються, автоматизуються у понадфразових єдностях, а потім репродукуються у формі повідомлення, розповіді, інформації. Непідготовлене мовлення - це такий рівень володіння мовою, на якому мовець може без підготовки, без опори на попередньо задані мовні одиниці, без спонукання та допомоги з боку викладача використати засвоєний раніше мовний та мовленнєвий матеріал в комбінаціях та ситуаціях, які не мали місця в попередніх видах роботи на занятті. Таке мовлення називається спонтанним. Підготовлене усне мовлення - це один з етапів формування умінь непідготовленого мовлення, яке є метою навчання.

Непідготовлений за змістом, формою та часом монолог – нормальне, природне та найчастіше явище в спілкуванні, але повністю підготовлений за цими аспектами монолог – явище також зовсім не поодиноке. Саме такими є доповіді, презентації, заздалегідь заплановані виступи перед аудиторією. Тому, навчаючи іноземній мові, необхідно формувати вміння і непідготовленого, і підготовленого монологічного мовлення.

На думку більшості вітчизняних і зарубіжних авторів, основним прийомом у навчанні монологічному мовленню є переказ тексту. Так, М.Уест вважає, що розвитку вільного мовлення можна досягти поступово від переказу тексту словами автора до переказу його власними словами [2, с. 54]. Але не можна обмежуватися тільки переказом тексту. Отже, підбирати тексти потрібно так, щоб будити думку студента, стимулювати до обговорення.

Монологічне мовлення характеризується певними психологічними та лінгвістичними особливостями, які слід врахувати у процесі його навчання.

З погляду психології монологічне мовлення характеризується такими рисами:

1) відносно безперервний спосіб мовлення - монологічне висловлювання не обмежується однією фразою, а являє собою понадфразову єдність, яка триває протягом певного часу, не перериваючись, завдяки чому досягається завершеність думки;

2) послідовність і логічність - ці якості мовлення реалізуються в розвитку ідеї основної фрази шляхом уточнення думки, доповнення до неї, пояснення, обґрунтування тощо;

3) комунікативна спрямованість - мовленнєві одиниці, які використовуються у вправах, завжди співвідносяться з ситуацією спілкування.

Щодо комунікативних особливостей, то монологічне мовлення виконує такі функції:

1) інформативну - повідомлення інформації про предмети чи події навколишнього середовища, опис дій, явищ, стану;

2) впливову - спонукання до дії чи попередження небажаної дії, переконання щодо справедливості чи несправедливості тих чи інших поглядів, думок, переконань, дій;

3) експресивну - використання мовленнєвого спілкування для опису стану, в якому знаходиться той, хто говорить, для зняття емоційної напруженості.

Залежно від комунікативної функції монологічного мовлення розрізняють кілька типів висловлювань. До них належать повідомлення, опис, розповідь. Повідомлення характеризується хронологічною послідовністю, опис - фактологічною, а розповідь - сюжетно-фабульною. Такий характер мовлення вимагає від іноземних студентів адекватних умінь: правильно складати одну завершену фразу; комбінувати різноструктурні фрази; розширювати, доповнювати вже засвоєні мовленнєві зразки відповідно до цілей та умов

спілкування; вільно викладати свої думки; обговорювати факти, події; розкривати причинно-наслідкові зв'язки подій та явищ.

Відповідно до методики навчання іноземним мовам виділяють три етапи формування монологічних умінь. В основу кожного з них покладена нова якість висловлювання студентів, причому ця якість обов'язково призводить до збільшення обсягу зразків мовлення, що використовуються студентом.

Завдання першого етапу мають мету: міцно засвоїти й закріпити мовний матеріал з теми; навчитися висловлювати на його основі одну завершену думку; об'єднувати 2-3 фрази в одну понадфразову єдність.

Завдання другого етапу полягають у тому, щоб навчити студентів переходити від одного мовленнєвого зразка до іншого, дотримуючись при цьому логічного зв'язку речень за вивченою темою. Кожне наступне речення повинно доповнювати, розкривати або уточнювати думку, висловлену у першій фразі.

Навчання монологічному мовленню на цьому етапі здійснюється за допомогою різних опор, зображальних, вербальних, комбінованих.

У ролі зображальної опори можуть бути окремі слайди, тематичні та сюжетні схеми, кодограми. Вони допомагають створити навчально-мовленнєву ситуацію, а також варіювати її, відповідно, мовлення студентів.

Важливим видом вербальної зорової опори є підстановча таблиця, яка здатна забезпечити логічний зв'язок речень, їх граматичну правильність, належний вибір усіх необхідних мовних засобів для побудови власного висловлювання.

Основне завдання третього етапу - навчити студентів створювати монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-змістових типів. Третій етап навчання монологічному мовленню характеризується

розвитком умінь висловлювати своє особисте ставлення до фактів чи подій, про які говорить студент; формулювати критичну оцінку і доводити правильність будь-якого факту; залучати до свого мовлення елементи міркування, аргументації. Одночасно повинно відбуватися збільшення обсягу висловлювання. Студенти повинні заздалегідь засвоїти ряд словосполучень і штампів, характерних для монологічного мовлення.

Монологічне мовлення можна розвивати за допомогою вправ з опорою на питання: 1) вправи на з'єднання чи роз'єднання речень; 2) запам'ятовування фраз та їх трансформацію; 3) розширення чи заміна речень; 4) повідомлення описового характеру; 5) оцінка матеріалу, який прочитано чи прослухано, а також і без опори на питання: 1) складання логічно-синтаксичної схеми послідовності фраз; 2) опора на ситуацію; 3) з опорою на текст або наочність.

Таким чином, необхідно зазначити, що навчання монологічному іншомовному мовленню є складним процесом, який поряд із засвоєнням граматичного та лексичного матеріалу потребує також розвитку ситуативного та творчого мислення студентів.

Список використаних джерел:

1. Зимняя И.В. Психология обучения неродному языку / И.В. Зимняя. – М.: Рус. яз., 1988. – 219с.

2. Тарнопольський О.Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому навчальному закладі освіти: Навчальний посібник / О.Б. Тарнопольський. – Фірма «ІНКОС», - 2006. – 248с.